

## РЕЗЮМЕ

Ушбу мақола «Информатика ва ахборот технологиялари» фанини ўқитиш жараёнида мушаккил компьютер технологияларидан фойдаланиш усулларини ўз ичига олади. Унда ахборот технологияларининг ўқув жараёнида такомиллаштиришдаги ўрни муҳим аҳамиятга эга эканлиги асосланади. Шунингдек, унда билимлар интеграцияси мушаккил йўналиш талабаларининг профессионал ва компьютердан фойдаланиш кўникмаларини шакллантиришга ёрдам бериши кўрсатиб берилган.

## РЕЗЮМЕ

В статье говорится о методах применения музыкальных компьютерных технологий в процессе преподавания предмета «Информатика и информационные технологии». Обосновывается важность роли информационных технологий в активизации процесса обучения. Интеграция знаний способствует формированию комплекса профессиональных и компьютерных навыков студентов музыкального направления.

## SUMMARY

The article deals with the methods for the use of musical computer technologies in the process of teaching the subject "Computer Science and Information Technologies". The importance of the role of information technology in enhancing the learning process is emphasized. Integration of knowledge contributes to the formation of a complex of professional and computer skills of students of musical direction.

## ХАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАРНИ КАСБИЙ ТАРБИЯЛАШНИНГ ПЕДАГОГИК АСОСЛАРИ

Л.И. Акбаров - тадқиқотчи

Миллий Гвардия Харбий-техник институти

**Таянч сўзлар:** харбий хизматчилар, касбий тарбия, педагогик асос, дифференциал ёндашув, харбий таълим.

**Ключевые слова:** военные служащие, профессиональное воспитание, педагогическая основа, дифференциальный подход, военное образование.

**Key words:** military stuff, professional education, pedagogical basis, differential approach, military education.

Мамлакатимизда харбий хизматчиларни касбий тарбиялаш бўйича талайгина ишлар амалга оширилмоқда. Бунинг яққол исботи сифатида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг «2017-2021 йилларда Ўзбекистонни ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича «Харакатлар стратегияси»ни [3] айтиб ўтиш мақсадга мувофиқ. Мазкур фармонда барча йўналишларда, жумладан, харбий соҳада ҳам таълим ва фани ривожлантириш вазифаси қўйилган. Шунингдек, давлатимиз муҳофаа қобилятини юксалтириш, Ватан ҳимоячиларидан нафақат жанговар тайёрларлик, балки юксак интеллектуал салоҳият, ахлоқий-руҳий фазилатларга эга бўлиш, энг замонавий харбий техникалар сир-асрорларини пухта эгаллаш тақозо этилади. Шундай экан, ҳозирги кунда харбий соҳанинг ривожланишида хорижий тажрибалардан воқиф бўлиш, бу соҳани харбий хизматчиларнинг билим ва малакаларини замон талабига чуқурлаштирилган тарзда ошириш мақсадга мувофиқ.

Маълумки, юртимиздаги ҳар бир фуқаронинг маънавий дунёқарашининг кучи, қудрати унинг киндик қони туқилган Она-Ватани ва ҳамюртлари олдидаги масъулиятини қанчалар идрок этишида намоён бўлади. Ҳозирги кунда харбий хизматчиларни касбий жиҳатдан тарбиялаш орқали харбий қисмлардаги носоглом маънавий-руҳий муҳитга барҳам берилмоқда. Харбий хизматчиларни харбий касбий жиҳатдан тайёрлаш ўзига хос мураккаб ва узок вақт талаб этадиган жараён ҳисобланади. Харбий хизматчиларни касбий тарбиялашнинг ўзига хослиги асосан икки омил билан боғлиқ, яъни биринчидан, офицерларнинг харбий кадр сифатида фаолияти ватанпарварлик билан бевосита боғланган, умрининг асосий қисмини Ватанга хизмат қилишга сарфлайди. Иккинчидан, офицер фуқаро шахс сифатида ўзларида инсон учун зарур бўладиган комплекс сифатларни шакллантира олиши шарт.

Агар биз харбий-касбий тарбияга эътиборимизни қаратадиган бўлсак, энг аввало бу – харбий хизматчиларда ўзларининг асосий касбий фаолияти учун зарур бўлган сифатларни шакллантириш ва ривожлантириш зарур бўлади. Шунингдек, харбий-касбий тарбия бу жангавор тарбиядир. Харбий фаолиятнинг ўзи, муҳитнинг ўзи аста-секинлик билан касбий харбий сифатларни харбий хизматчиларда шакллантириб боради. Харбий хизматчи замонавий харбий машқларга, жангларга ҳар томонлама тайёрланган бўлиши лозим, айниқса, бу жараёнда психологик жиҳат, яъни харбий хизматчининг руҳий тайёргарлиги муҳим ҳисобланади. Демак, харбий хизматчини касбий тарбиялашда нафақат харбий билим, балки ҳар томонлама кўникма ва малакага

эга бўлиши ҳам асосий омиллардан бири ҳисобланади. Харбий хизматчиларни касбий тарбиялаш билан касбий тайёрлаш бир-бирига боғлиқ. Харбий хизматчиларни касбий жиҳатдан жангга ва хизматга тайёрлашнинг ўзи харбий-касбий тайёргарлиқнинг предметини ташкил этади.

Харбий тарбия бевосита қомил инсонни тарбиялашга хизмат қиладиган тарбия бўлиб, у қуйидагилар билан, яъни ахлоқий, ҳуқуқий, жисмоний, экологик, ватанпарварлик билан бевосита боғлиқ. Тарбиянинг бу турлари барчаси бирга шахсда комплекс ҳолда касбий жиҳатдан муқаммал тарбияланган офицерни шакллантиради. Харбий хизматчиларни касбий тарбиялаш флот, фазо ва қуруқликда бўлишидан қаътий назар харбий хизматни бажаришга, ватанга хизмат қилишга қаратилганлиги билан ажралиб туради. Харбий-касбий тарбияга қўйиладиган бир қанча талаблар мавжуд, масалан, тезқорлик, мантқиқий фикрлаш, ҳужумқорлик, динамик характерга эгалик, харбий қасамёд талабларини тўғри тушуниш, буйруқ ва кўрсатмаларни сўзсиз бажариш, харбий техника ва қурол билан бенуқсон ишлай олиш кўникмасига эга бўлиш ва ҳ.

Уруш қимга керак? Энг аввало манфаатдор шахсларга ва урушни қўрмаган шахсларга керак, деб ўйлаймиз. Урушни қўрган, жангни қўрган, мурдаларни ўз қўзи билан қўрган харбий хизматчилар психологиясида ўзига хос ўзгаришлар бўлади. Аслида улар уруш тарафдорлари. Шундай экан харбий хизматчиларда кўпроқ Ватанга бўлган эътиқод, меҳр-муҳаббат, ватанпарварлик туйғуларини кўпроқ шакллантириш лозим, чунки бу тушунчалар уларда бошқача ҳаётий мазмун касб этади. Бундай тоифадаги шахслар харбий жамоани, қўл остидаги хизматчиларни Ватанга муҳаббат руҳида тарбиялай олади, сўз кучи билан эмас, амалий фаолият билан тарбиялайди.

Харбий хизматчиларни касбий тарбиялаш тизимли характерга эга бўлиши лозим. Харбий тарбияни барча харбий хизматчилар томонидан олиб борилиши ҳозирги куннинг талабидир, айниқса, ушбу тарбияда харбий хизматчини ўзини-ўзи тарбиялаши бошқаларнинг ҳаётий-харакатларидан интилишидан ўзига сабоқ олиши ҳам муҳим ҳисобланади. Харбий тарбияни олиб боришда харбий қисмлардаги тарбиявий ишлар тажрибаси, харбий психолог ва педагогларнинг тавсиясини инобатга олиниши керак. Офицерлар ҳам харбий хизматчининг хизмат турларидан келиб чиқиб харбий фаолиятининг ўзига хослигини, инобатга олишлари зарур.

Харбий касбий тарбиянинг асосий элементлари харбий тарбиянинг мақсади, вазифалари, мазмуни, объекти, субъекти, тамойиллари, шакл, усул ва услубларига

асосланади. Ушбу элементлар ҳарбий хизматчиларни тарбиялашда асосий педагогик таъсир этишга хизмат қилади. Ҳарбий касбий тарбия тизимининг моҳияти асосан давлат ва халқ ҳимоясига, конституцияга содиқ бўлишга, ҳарбий хизматга содиқ бўлишга қаратилган.

Ҳарбий касбий тарбиянинг асосий мақсадининг ҳам элементлари мавжуд масалан: янги ҳарбий хизматга келганларни ҳарбий интизомга ўргатиш, кучли руҳий ҳолатга эга бўлдириш, жисмоний жиҳатдан ҳарбий хизматчини баққуват қилиб тарбиялаш, қурол ва техника билан ишлай оладиган, қўл жангини юксак маҳорат билан бажара олишни биладиган ҳарбий хизматчиларни тарбиялашдир.

Ҳарбий хизматчиларни касбий тарбиялашда ҳам бир қанча муаммолар, қарама-қаршиликлар юзага келиб туради. Бундай муаммолар албатта барча тарбия объектлари томонидан ҳал этилиши давр талабидир. Ҳарбий хизматчилар орасидаги муаммолар ўзининг турлитуманлиги билан ажралиб туради. Баъзи муаммолар ҳарбий тарбия жараёнини мураккаблаштиради, баъзилари эса тарбия жараёнини ўзгартиришни талаб этади, бунинг учун эса тарбиянинг энг қулай усуллари қўллашга тўғри келади. Шунинг учун ҳам тарбияда узлуксизлик мавжуд бўлиб, ушбу узлуксизлик ҳарбий педагогикага ҳам бевосита таъаллуқлидир.

Ҳарбий касбий тарбияда эски қарашлар, янги қарашлар деган тушунча бўлиши мақсадга мувофиқ эмас, олдинги (катта) авлод билан кейин (ёш) авлод ўртасидаги дунёқарашда, тарбия услубида ҳам фарқ бўлиши керак эмас, иккала авлоднинг ҳам ҳарбий касбий тарбияда мақсади битта, Ватанга содиқ ҳарбий хизматчиларни тарбиялаш.

Ҳарбий-касбий тарбияни ҳар бир ҳарбий хизматчи билан олиб бориш учун ҳам уларга дифференциал ёндашув талаб қилинади. Ҳарбий тарбия жараён сифатида ўзининг қонуниятларига эга, қонуниятлар эса тарбиянинг элементлари билан тарбия жараёнидаги ҳамкорликка хизмат қилади.

Ҳарбий-касбий тарбия муддатли ҳарбий хизматга қақирувдагилар, шартнома асосидаги ҳарбий хизматчи-

ларга, (офицер ва сержантлар тарбиясидаги) алоҳида ёндашувни талаб этади. Ҳарбий хизматчиларни касбий тарбиялаш бевосита ҳарбий таълим билан ҳам боғлиқдир. Таълим билан тарбияни айниқса ҳар соҳада бир-биридан ажратиб бўлмайди. Ҳарбий таълим назарий, амалий йўналишда бўлишидан қатъий назар ҳарбий ватанпарварлик, ҳарбий касбий тарбияга йўналтирилади.

Баъзиларда ҳарбий таълим билан ҳарбий тарбиядаги ўзаро ҳамкорлик тўғрисида нотўғри тушунчалар юзага келган, масалан, ҳамма офицерлар ҳам таълим беришда амалий билимларни ҳарбий педагогик жараёнга қўллай олмайди, уни қўллай олиши, ёки қўллай олмаслиги аввало офицернинг билим, касбий маҳорати, тажрибаси, керак бўлса олдига қўйган мақсадига ҳам кўп жиҳатдан боғлиқдир.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, бизнинг ҳарбий хизматчиларимиз ўзларининг фаолиятида катта педагогик тажрибага эга бўлиб, офицерларимиз қанчадан қанча қўмондон, генерал, Ватан ҳимоясида қурбон бўлган, қанчадан қанча қахрамонларни тарбиялаган. Ҳарбий хизматчиларнинг касбий фаолияти офицерлар, сержантлар, курсантлар ва аскарларда компетентлик ва уларнинг таркибига кирувчи муҳим компонентлар, механизмлар, тамойилларни шакллантириш, шунингдек, ўқув фаолиятининг касбий йўналганлигини таъминлашга ёрдам берадиган педагогик шарт-шароитларни яратиш ҳарбий билим юртлари ва сержантлар тайёрлаш мактабларининг ўқув тизимини такомиллаштиришнинг муҳим вазифаларидир. Юртимизда фан ва техниканинг ривожланиши, ҳарбий соҳанинг замонавий техникалар билан таъминланиши, шунингдек, янги таълим технологияларининг яратилиши ва бошқа шу каби ҳозирги замонга хос ўзгаришлар таълим жараёнини ташкил этишга нисбатан кун сайин янги талаблар қўймоқда. Талабларнинг амалга оширилиши натижасида янги билим ва кўникмалар шаклланиши билан бирга ҳарбий соҳадаги фаолиятни янада такомиллаштиришга замин яратади.

#### Адабиётлар

1. Ефрелов О.Ю. Военная педагогика: Учебник для вузов. СПб. – Питер: 2008, –С. 640.
2. Махмудов Р.М., Икматуллаев Ф. Ҳарбий педагогика. Ўқув қўлланма – Т.: 2018, 175-б.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида/Расмий нашр/Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. – Тошкент: «Адолат», 2017, 112-б.

#### РЕЗЮМЕ

Мақсуд мақола ҳарбий-хизматчиларни ҳарбий-касбий тарбиялаш жараёнини ўрганиш масалаларига бағишланган. Шунингдек, мақолада ҳарбий касбий тарбиянинг объекти, предмети, мақсади ёритилган. Ҳарбий соҳада таълим жараёни учун дифференциал ёндашув зарурлиги тавсия қилинган.

#### РЕЗЮМЕ

Статья посвящена вопросам сложности и длительности процесса воспитания военного профессионализма у военнослужащих. В ней рассматриваются объект, предмет и цель военного профессионального воспитания. Было выявлено, что необходим дифференциальный подход в обучении в военной сфере.

#### SUMMARY

The article is devoted to the issues of difficulties in the process of professional education of military stuff. The author of the article studies the object, subject and goal of military professional education. It has been found out, that it is necessary to use differential approach for teaching in the military sphere.

### «ШӘРИЯР» ДЭСТАНЫНДА АҚЫЛ ТӘРБИЯСЫ МӘСЕЛҲЛЕРИ

**Е.К.Алламбергенов – еркин излениўши**

*Әжинияз атындағы Нәкис мәмлекетлик педагогикалық институты*

**Таянч сўзлар:** ақлий тарбия, англаш мотивлари, интеллектуал маданият, билиш даражасининг мажмуи, маънавий-инсоний нуқтаи назарлар, ишни ақл билан бошқариш, яшаш орзу қилмоқ, ақлий ривожланиш, билим-ларни эгаллаш.

**Ключевые слова:** умственное воспитание, мотивы познания, интеллектуальная культура, совокупность процесса познания, духовно-гуманистическая точка зрения, вести дело с умом, жить, мечтать, умственное развитие, владеть знаниями.

**Key words:** mental education, motives of cognition, intellectual culture, a set of cognitive process, spiritual-humanistic point of view, to do business well, to live, to dream, mental development, to possess knowledge.

Ҳазирги ўақытта гўллеп, ҳәр тәрәплеме раўажланып баратырған Өзбекстан Республикасы келешегимиз болған жас әўладтың ақылый жақтан раўажланып барыўына, оларға берилетуғын ақыл тәрбиясына айрықша

дыққат аўдарып атыр. Себеби, ҳәммеге мәлим болғанындай ақыл тәрбиясының тийкарғы мақсети келешегимиз болған жаслардың улыўма дәрежесин раўажландырыўдан, олардың билиў мотивлери, ойлаўы,